

Nogometni klubi kot sooblikovalci slovenske nacionalne zavesti v Mariboru (1918–1941)

Tin Mudražija*

1.01 Izvirni znanstveni članek
UDK 94:796.332(497.4Maribor)"1918/1941"

Tin Mudražija: Nogometni klubi kot sooblikovalci slovenske nacionalne zavesti v Mariboru (1918–1941). Časopis za zgodovino in narodopisje, Maribor 92=57(2021), 2–3, str. 155–176

Avtor v svojem prispevku nudi vpogled v specifično mariborsko nogometno zgodovino v obdobju med obema vojnama (1918–1941). V nadaljevanju se posveti predstavitvi osrednjega nogometnega kluba nacionalno zavednih Slovencev v Mariboru z imenom I. SSK Maribor (*Prvi slovenski športni klub Maribor*), njegovega velikega konkurenta z imenom Delavsko športno društvo Železničar, ter še nekaterih slovenskih nogometnih klubov, ki so morda nekoliko manj, a vendar izjemno resno med obema vojnama posegali v mariborsko nogometno dogajanje. Glavni namen prispevka je predstaviti ključne mejnike v začetnem poglavju mariborske nogometne zgodovine, zaradi katerih je razvoj nogometa v Mariboru v obdobju med obema vojnama (1918–1941) kazal nekatere posebnosti, ki so ga bistveno razlikovale od nogometnega razvoja v drugih delih tedanje Kraljevine SHS/Jugoslavije, ter komentirati okoliščine, zaradi katerih so posamezni mariborski nogometni klubi v obdobju med obema vojnama (1918–1941) odigrali pomembno vlogo pri oblikovanju slovenske nacionalne zavesti.

Ključne besede: Maribor, nogomet, Prvi slovenski športni klub Maribor, Delavsko športno društvo Železničar, Ljubljanska nogometna podzveza

* dr. Tin Mudražija, asistent, Univerza v Mariboru, Filozofska Fakulteta, Oddelek za zgodovino, Koroška cesta 160, 2000 Maribor, Slovenija, tinmudrazija@yahoo.com

1.01 Original Scientific Article
UDC 94:796.332(497.4Maribor)"1918/1941"

Tin Mudražija: Football Clubs as Co-Creators of the Slovenian National Consciousness in Maribor (1918–1941). Review for History and Ethnography, Maribor 92=57(2021), 2–3, pp. 155–176

In the article, the author provides an insight into the specific history of football in Maribor during the period between the two world wars (1918–1941). This is followed by a presentation of the central football club of nationally conscious Slovenes in Maribor, called I. SSK Maribor (First Slovene Sports Club Maribor or *Prvi slovenski športni klub Maribor*), its big competitor called Railway Workers Sports Club *Železničar* (*Delavsko športno društvo Železničar*), and some other Slovenian football clubs that played their part on the Maribor football scene in the period between the two world wars, albeit with a slightly less prominent but still quite serious role. The main purpose of the article is to present the key milestones in the initial chapter of Maribor football history, which led to the some peculiarities in the development of football in Maribor in the period between the two world wars (1918–1941), which significantly distinguished it from the development of football in other regions of the then Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes / Yugoslavia, and to provide a commentary on the circumstances that led individual football clubs from Maribor in the period between the two wars (1918–1941) to play an important role in shaping the Slovenian national consciousness.

Keywords: Maribor, football, First Slovene Sports Club Maribor, Railway Workers Sports Club *Železničar*, Ljubljana Football Subassociation

Razpad Avstro-Ogrske in ustanovitev nove skupne države južnih Slovanov, Kraljevine SHS/Jugoslavije,¹ sta odprla tudi razvoju športa na Slovenskem nove možnosti, čeprav je telovadba kot ena od obeh oblik telesne vzgoje v Kraljevini – vsaj v začetni fazi – še uživala prednost. Čeprav Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev oziroma Jugoslavija zaradi notranjih nasprotij in nerešenih vprašanj,² tako socialnih kot nacionalnih, ni izpolnila pričakovanj, so se v novi, skupni državi le odprle možnosti tudi za razvoj telesne kulture. Novo gospodarsko in politično okolje je kljub vsem svojim težavam in slabostim tudi za razvoj športa pomenilo obdobje velikega napredka.³ Jugoslovanski nogomet je vse od ustanovitve krovne nogometne organizacije⁴ v Zagrebu 13.

¹ Janez Cvirn, Jure Gašparič, »Neizbežnost razpada Habsburške monarhije – slovenski pogled«, *Studia Historica Slovenica* 5, št. 1–2–3 (2005), str. 443–456.

² Bojan Balkovec, *Prva slovenska vlada 1918–1921*, Znanstveno in publicistično središče (Ljubljana, 1992), str. 21–23.

³ Drago Stepišnik, *Oris zgodovine telesne kulture na Slovenskem*, Državna založba Slovenije (Ljubljana, 1968), str. 159, 198; Janko Prunk, *Zgodovina Evrope v dobi racionalistične civilizacije 1775–2015*, Cankarjeva založba (Ljubljana, 2015), str. 376–378; Oto Luthar, *The Land Between: A History of Slovenia*, Peter Lang Verlag (Frankfurt am Main, 2008), str. 385–400.

⁴ »Sport«, *Novosti*, št. 103, 13. 4. 1919, str. 4; »Sport: Jugoslavenski nogometni savez«, *Novosti*, št. 106, 17. 4. 1919, str. 4.

aprila 1919 počasi,⁵ a vztrajno rasel tako na organizacijski kot tudi na športni ravni. Svoje je naredila tudi vse večja zastopanost nogometa v jugoslovanskih tiskanih medijih, zaradi česar so posamezni klubi – med njimi tudi slovenski – postajali vse bolj prepoznavni na celotnem ozemlju Kraljevine.⁶

Razvoj nogometa v Mariboru je imel v obdobju med obema vojnama (1918–1941) nekatere posebnosti, ki so ga bistveno ločevale od nogometnega razvoja v drugih delih tedanje Kraljevine. Posebnost mariborskih razmer je bila v tem, da tukaj niti na športnem polju ni bilo mogoče zanikati konfliktnih razmerij, ki so vladala na relaciji Nemci – Slovenci; tekme so bile zato ostrejše, uspeh pa ni odločal samo o športni časti, temveč je zmaga Slovencev ali Nemcev v takratnih okoliščinah pomenila tudi politični uspeh.⁷ Lokalne oblasti so se tako poleg športnih izzivov morale spopadati tudi z nenehnimi političnimi in narodnostnimi nesoglasji med nemškimi in slovenskimi klubi, nacionalna nasprotja pa so se odražala tako na nogometnih igriščih kot tudi med klubskimi upravami.⁸ Položaj, v kakršnem se je takoj po vojni znašel športni Maribor, je v svoji kolumni v ljubljanskem športnem tedniku *Sport* odlično opisal tudi tedanji vodja mariborskega medklubskega odbora pri Ljubljanski nogometni podzvezi Radovan Šepec:

»Vzrok, ki ovira razvoj športa v Mariboru, je nacionalizem, ki se skriva za masko športa. Med prednje trdnjave nemškega »Dranga« k morju je spadal poleg Celja in Ptuja tudi Maribor in ni se čuditi, če se zdaj obojestransko oživel narodna čustva srečajo tudi na športnem polju. V tem oziru, mislim, niso zadostno umevali in upoštevali ne v Ljubljani, ne v Mariboru teh izjemnih

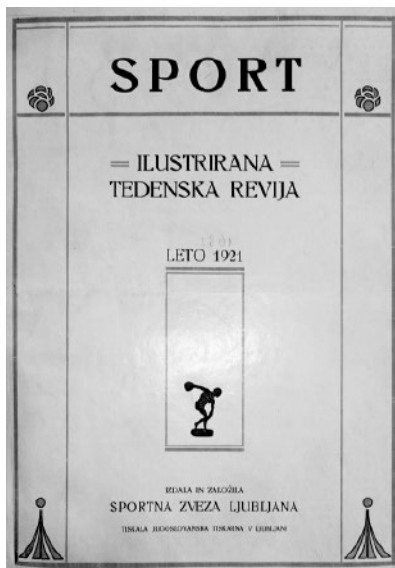
⁵ Hrvatski državni arhiv (HDA), fond Zemaljska vlada, Odjel za unutarnje poslove, VI-21, 25414/1919, škatla 4698, Izvadak iz zapisnika osnivačke skupštine Jugoslavenskog nogometnog saveza održane 13. travnja 1919 u prostorijama kavane »Medulić« u Zagrebu.

⁶ V dosedanja strokovni literaturi, ki se dotika omenjene tematike, avtorji večinoma zmotno navajajo podatek – slednje gre najverjetneje pripisati dejstvu, da so avtorji kot svoj primarni vir pri raziskavah uporabljali tedanje dnevno časopisje, ki je o ustanovitvi Jugoslovanske nogometne zveze (JNZ) na svojih straneh večinoma poročalo šele 15. aprila 1919 ali celo kasneje, da je bila Jugoslovanska nogometna zveza ustanovljena 14.–15. aprila 1919 v Zagrebu. Iz originalnega zapisnika ustanovne skupščine Jugoslovanske nogometne zveze, ki ga hrani Hrvaški državni arhiv (*Hrvatski državni arhiv*) v Zagrebu, lahko jasno razberemo podatke, da je bila Jugoslovanska nogometna zveza ustanovljena 13. aprila 1919 ob 20:45 v kavarni »Medulić« v Zagrebu. Na ustanovni seji so bili prisotni predstavniki osmih klubov. 1. HŠK Građanski, HAŠK Zagreb, Šport Klub CV, Hrv. Šport Klub Ilirija, Atletski Klub Kroatia, Športski Klub Šparta, Hrv. Šport Klub Slavija, Hrv. Šport Klub Slaven. Več o tem: Hrvatski državni arhiv (HDA), fond Zemaljska vlada, Odjel za unutarnje poslove, VI-21, 25414/1919, škatla 4698, Izvadak iz zapisnika osnivačke skupštine Jugoslavenskog nogometnog saveza održane 13. travnja 1919 u prostorijama kavane »Medulić« u Zagrebu.

⁷ Rudi Turk, *VEČ kot igra: 80 let nogometa na območju Maribora*, Medobčinska nogometna zveza Maribor (Maribor, 2008), str. 15.

⁸ »Deset let Ljubljanskega nogometnega podsaveza«, *Sportni list*, št. 16, 31. 5. 1930, str. 2.

razmer. Težko delo čaka tukaj odbore vseh mariborskih sportnih klubov oziroma društev, ki morajo poskrbeti, da se njihovi člani postavijo izključno le na sportni program brez vsakih predsodkov. Sport potem ne bode več zanimiv samo po meri medsebojnih sil, nego tudi važen faktor v telesni in duševni vzgoji vsega naroda.«⁹

Slika 1: Ljubljanski športni tednik *Sport* je na svojih straneh pogosto poročal o političnih in narodnostnih nesoglasjih med nemškimi in slovenskimi klubi v Mariboru, ki so se odražala tako na nogometnih igriščih kot tudi med klubskimi upravami. Vir: Arhiv avtorja.

Nacionalna nestrpnost, ki je med Nemci in Slovenci vladala v Mariboru takoj po koncu prve svetovne vojne, je skoraj popolnoma paralizirala mariborsko športno dogajanje, na kar so skoraj vsak dan opozarjali tudi takratni časniki. Eden takih člankov je bil objavljen 24. julija 1920 v športnem tedniku *Sport*:

»Celoten vtis igre je žal tik pred zaključkom pokvarila mariborska nemška publika z incidentom, ki si zasluži, da se ga ostro obsoja in ki je izzval intervencijo navzočega vojaštva. Prave krivce in povzročitelje vednih športnih škandalov v Mariboru je iskati med člani in funkcionarji klubov, kar je žalosten faktum in s čimer se bo moral resno baviti nogometni savez. Značilno za namene gotovo stalne publike v Mariboru je, da prihaja na sportni prostor s piščalkami v žepu, titulira podsaveznega sodnika s »krainisches Schwein« (kranjska svinja, op. a.) in obklada igralce, seveda slovenske, s pljunki. Če niso takozvani nemški klubi

⁹ Radovan Šepec, »Sport v Mariboru«, *Sport*, št. 2, 8. 2. 1921, str. 13.

v Mariboru zmožni napraviti med svojimi pripadniki reda in vpeljati mednje dostojnost, bodo morali sanirati te razmere drugi, če ne drugače politične oblasti z razpustom takih klubov.«¹⁰

Če nekoliko posplošimo, lahko rečemo, da so bili nogometni klubi neka- kšna zrcalna slika tedanjega mariborskega družbenega stanja. V prispevku smo se osredotočili predvsem na tiste mariborske klube, ki so v obdobju med obema vojnama (1918–1941) odigrali pomembno vlogo pri oblikovanju slovenske nacionalne zavesti.

PRVI SLOVENSKI ŠPORTNI KLUB MARIBOR ALI PREPROSTO »MARIBORČANI«

Kot vidimo iz razpoložljivih virov, je Prvi slovenski športni klub Maribor (da- lje: I. SSK Maribor) nastal v politično izredno razgibanem in prelomnem letu 1919. Njegov prvi predsednik je postal Drago Kobi, podpredsednik dr. Fran Irgolič, odborniki pa so bili dr. Ivo Rosina, dr. Makso Šnuderl, Ivan Roglič, dr. Fran Stamol, dr. Bogan Pogačnik, Ivo Vauda, Srečko Voglar, Radovan Šepec, Fedor Rosina in dr. Odon Planinšek. I. SSK Maribor je nastal v izpostavljenem obmejnem Mariboru, ki se mu velikonemci nikakor in nikoli niso želeli odpo- vedati. Pomenil je zmago mlade slovenske športne generacije, ki se je porajala v Mariboru tik pred prvo svetovno vojno v slovenskem nogometnem klubu Concordia. Tako Concordia kot I. SSK Maribor, ustanovljen 28. junija 1919 v igralnici tedanje kavarne Jadran na vogalu Partizanske ceste in Mlinske ulice v Mariboru,¹¹ je v začetnem obdobju poudarjal pomen narodnostnega boja ter uveljavljal slovensko mladino na športnem področju. I. SSK Maribor je najprej ustanovil nogometni odsek, ki ga je vodil Ivo Vauda.¹²

¹⁰ »Prvenstvena tekma Hertha, Maribor : Maribor, Maribor 4 : 3 (1 : 1)«, *Sport*, št. 5, 24. 7. 1920, str. 7.

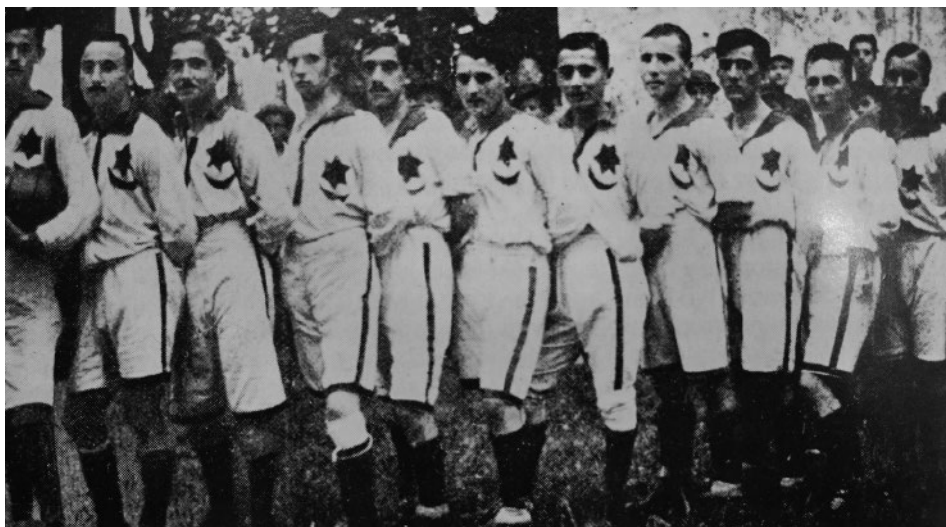
¹¹ »Nogometna tekma«, *Mariborski delavec*, št. 145, 29. 6. 1919, str. 3.

¹² Mirko Fajdiga, »60 let I. SSK Maribor – SŠD Polet – MŠD Branik«, v: *Zbornik prvega Prvega slovenskega športnega kluba Maribor, Sindikalnega športnega društva Polet in Mariborskega športnega društva Branik 1919–1979*, ur. Mirko Fajdiga (Maribor, 1979), str. 10 (v nadaljevanju: Fajdiga, »60 let I. SSK Maribor – SŠD Polet – MŠD Branik«); Arhiv Jugoslavije, fond FSJ, škatla K-110 (Slovenija), Fudbalski savez Jugoslavije, Nogometna podzveza Maribor, str. 1–2 (v nadaljevanju: Fond FSJ, 50-Godišnjica Fudbalskog saveza Jugoslavije, Slovenija, Nogometna podzveza Maribor); Arhiv Jugoslavije, fond Dvor Kraljevine Jugoslavije, škatla 74 (Kancelarija kralja), dokument 396 – 1. SSK Maribor.

Slika 2: Značka z grbom 1. SSK Maribor. Vir: Arhiv avtorja.

Nogometaši so sprva trenirali – podobno kot njihov največji konkurent, moštvo SV Rapida – v Melju na travniku za vojašnico, na travnikih ob Tomšičevem drevoredu in na travnikih nasproti železniškega kolodvora na Studencih, tekmovali pa so na Teznem in kratek čas tudi na travniku ob Križevem dvoru (*Kreuzhofwiese*) na Ruški cesti. Svoje igrišče so dobili leta 1920 v Ljudskem vrtu. Vsi nogometaši pa so morali najprej vneto pomagati pri gradnji igrišča, ki se je z leti moderniziralo in dobilo garderobo, tribuno, ograjo in takrat nepogrešljivo leseno bariero.

Slika 3: Najstarejša ohranjena fotografija moštva 1. SSK Maribor iz leta 1919.

Vir: Pejić, »Prvi slovenski športni klub Maribor«, str. 202.

V prvem letu je moštvo nastopalo v naslednji postavi: Pucelj, Martin Safran, Nabergoj, Ivo Vauda, Alfred Gauer, Radolič, Fric Gauer, Dore Ogrizek, Rebolj, Rudolf Ferik in Nesti Škrabar. V Mariboru je bilo leta 1919 na vsakem koraku čutiti miselnost narodnega prebujanja. Ustrezno temu so bili izbrani

tudi prvi klubski dresi: bela srajca z rdečim ovratnikom in modrimi manšetami ter rdečo zvezdo z modrim polmesečem na prsih, kar naj bi ponazarjalo staroslovenski grb.¹³

Naj pri tem jasno poudarim, da je bil najmočnejši mariborski nogometni klub v letih po prvi svetovni vojni nemški Rapid. Vse želje in prizadevanja I. SSK Maribor so bila usmerjena v to, kako bi to (osovraženo) moštvo vrgel z mariborskega nogometnega prestola. Moštvi sta prvo medsebojno tekmo odigrali 11. julija 1920. Srečanje Rapid: I. SSK Maribor, ki se je končalo z gladko zmago *Rapidlerjev* s 5:0 (4:0), je bilo tudi premierno srečanje *Mariborčanov* v tekmovalnih sistemih Ljubljanske nogometne podzveze, med drugim pa je I. SSK Maribor s tekmo odprl tudi svoje novo igrišče v Ljudskem vrtu, približno tam, kjer danes stoji stadion Ljudski vrt.¹⁴ Leta 1920 je bil I. SSK Maribor sprejet tudi v Ljubljansko nogometno podzvezo, prvi verificirani igralni kader, ki je nastopil na prvenstvu podzveze, pa so sestavljali: Slavko Adamovič, Ivan Belovajdič, Franc Breznik, Marjan Butkovič, Josip Černy, Milivoj F. Dits, Rudolf Ferk, Leo Gašič, Vlado Haberstock, Rudolf J. Jagič, Viktor Mesarov, Nikola M. Mikec, Martin Safran, Ernst Skrabar, Ladi Skrabar, Mirko Soršak, Radovan Šepec, Rajko Turk, Andre Uršičič, Ivo Vauda, Srečko Voglar, Franc Fridau, Ferdo Širola, Dore Ogrizek, Franc Glaser, Edvard Pernat in Emil Pernat.¹⁵ Klubski sestanki nogometne sekcije I. SSK Maribor so se večinoma odvijali v gostilni Zamorc v Gosposki ulici v Mariboru, ki je bila tudi neke vrste »sedež uprave«.¹⁶

Pri obravnavanju pomembne politične vloge, ki jo je v narodno-domoljubnem vidiku odigral I. SSK Maribor, je treba poudariti, da je to veljalo do okoli leta 1932. Po tem letu pa je bilo zaznano hitrejšo širjenje komunistične miselnosti tudi na področju telesne kulture v Ljudskem vrtu. Pri Sokolu matica sta od 1931 do 1. maja 1934, ko sta bila aretirana in pozneje obsojena, politično-revolucionarno delovala vodilna komunista Milan Apih in kasnejši narodni heroj Franjo Vrnunč. V sredinah, kjer sta delovala, je postopoma prihajalo do pomembnih političnih in levičarsko-ideoloških premikov. Apih in Vrnunč sta imela kmalu veliko privrženecv in simpatizerjev. Intenzivno delovanje tako

¹³ Slobodan Pejić, »Prvi slovenski športni klub Maribor«, v: Zbornik prvega Prvega slovenskega športnega kluba Maribor, Sindikalnega športnega društva Polet in Mariborskega športnega društva Branik 1919–1979, ur. Mirko Fajdiga (Maribor, 1979), str. 203 (v nadaljevanju: Pejić, »Prvi slovenski športni klub Maribor«).

¹⁴ »Prvenstvena tekma Rapid : Maribor 5 : 0 (4 : 0)«, *Sport*, št. 4, 17. 7. 1920, str. 7; »Mesterschaftswettspiel Rapid – S.K. Maribor«, *Marburger Zeitung*, št. 151, 10. 7. 1920, str. 3; »Mesterschaftswettspiel Rapid – S. K. Maribor 5 : 0 (4 : 0)«, *Marburger Zeitung*, št. 156, 17. 7. 1920, str. 3.

¹⁵ »Službene objave«, *Sport*, št. 6, 5. 2. 1921, str. 48.

¹⁶ »I. SSK Maribor – nogometna sekcija«, *Mariborski večernik Jutra*, št. 52, 6. 7. 1927, str. 3.

imenovane skupine Apih – Vrunč je bilo v društvu in na igrišču Sokola maticice, v Narodnem domu in drugje. Ker pa sta imela I. SSK Maribor in Sokol matica v Ljudskem vrtu skupna igrišča in skupne prostore v Narodnem domu, je revolucionarna komunistična misel uspešno prehajala tudi na mlajše športnike I. SSK Maribor. Mnogi športniki I. SSK Maribora so telovadili pri Sokol matici in tako prihajali v neposredni stik s komunistično skupino pri matici, veliko pa je bilo tudi članov Sokola maticice, ki so bili včlanjeni v različne sekcije I. SSK Maribora in tudi oni so prenašali komunistično misel v I. SSK Maribor. Po obračunu s skupino Apih – Vrunč se je nenaklonjenost režima kmalu izkazala tudi proti I. SSK Maribor. Nedvomno je režim opazil, da mu množice, ki se zbirajo v Ljudskem vrtu, ne želijo več slepo slediti. Mestna občina Maribor na čelu z županom dr. Franjem Lipoldom je avgusta 1934 sklenila, da se I. SSK Maribor odrekajo vse pravice, ki jih je dotlej imel na podlagi desetletne pogodbe za najem igrišča v Ljudskem vrtu. Občina je sklep utemeljevala s tem, da potrebuje Ljudski vrt za otroško igrišče za bližnji mladinski dom, ki je bil v Langerjevi vili v Ljudskem vrtu.¹⁷ Do konca leta 1935 so mu še dovolili, da lahko na igrišču dvakrat na teden trenira ter ob nedeljah igra tekme. I. SSK Maribor se je temu drastičnemu ukrepu upiral, saj so ugotovili, da občina nima tehtnega vzroka za odvzem igrišča. Vsa prizadevanja in protesti funkcionarjev I. SSK Maribor so bili zaman. Očitno so prevladali že omenjeni »sporni« politični razlogi. Nogometna sekcija I. SSK Maribor je morala tako maja 1936 po šestnajstih letih brezpogojno oditi z lastnega igrišča; objektivno je torej mariborska občina I. SSK Maribor v zadnjem obdobju zelo oškodovala. Zanimiv je tudi podatek, da je imel I. SSK Maribor vseskozi v svojih vrstah veliko število častnikov, podčastnikov in drugega vojaškega osebja, ki je leta 1934 množično začelo izstopati iz kluba. Sklepamo lahko, da je po ocenah režima obstajala nevarnost, da se vojaške osebe pri I. SSK Maribor lahko politično »okužijo«.¹⁸

Za I. SSK Maribor, ki so mu leta 1936 odvzeli igrišče, pa so se začele hude težave. Klub je bil vse do nemške okupacije in do svoje ukinitve brezdomec. Mariborčani so sicer dobili v najem majhno, neprimerno igrišče bivše SK Svobode v Magdalenskem parku na desnem bregu Drave, na katerem pa so lahko samo trenirali.¹⁹ Tekme so igrali po različnih igriščih v mestu, med drugim tudi na igrišču neposrednega tekmeca SV Rapid na Poljanah. Klub je zašel zato tudi v velike finančne težave, saj jim je denar od prodaje vstopnic predstavljal glavni vir klubskega dohodka in osnovo za delovanje. Mariborčani

¹⁷ V Langerjevi vili v Mladinski ulici 29 v Mariboru se danes nahaja sedež uprave NK Maribor in ŠD Branik (op. a.).

¹⁸ Fajdiga, »60 let I.SSK Maribor – SŠD Polet – MŠD Branik«, str. 19–20.

¹⁹ Pejić, »Prvi slovenski športni klub Maribor«, str. 213.

so bili nekajkrat tako na robu, da so celo razmišljali o razpustitvi športnega društva. Dejavní funkcionarji I. SSK Maribor so leta 1938 zasnovali zadrugo »Mariborski stadion«, preko katere so zbirali sredstva in pripravili načrt za gradnjo stadiona. V ta namen so celo kupili 18.000 m² zemljišča za stadion ob Koroški cesti, vsa njihova prizadevanja pa je žal pokopala druga svetovna vojna.²⁰

Za Mariborčane je bilo po rezultatih najuspešnejše obdobje med letoma 1930 in 1933 ter 1938 in 1939, ko so trikrat osvojili naslov slovenskega prvaka, ali uradno, prvenstvo Ljubljanske nogometne podzveze. I. SSK Maribor je prvi velik uspeh doživel v sezoni 1930–1931 – ta je potekala v odsotnosti ljubljanskih klubov SK Ilirije in AŠK Primorja, ki ju je Jugoslovanska zveza (neupravičeno) neposredno priključila k zaključnim bojem za naslov prvaka Kraljevine Jugoslavije – v kateri so se Mariborčani v finalu prvenstva pomerili z ljubljanskim moštvom SK Svobode. Mariborski I. SSK je skromno moštvo Svobode na obeh tekmah dobesedno pometel s travnatih igrišč; na prvi tekmi so Mariborčani slavili z visokim rezultatom 7:2,²¹ podoben scenarij pa je bil tudi na povratnem srečanju v Ljubljani, ki so ga Mariborčani še enkrat prepričljivo dobili, tokrat s 6:0. Zgodovinski prvi naslov prvaka so Mariborčani osvojili v postavi Čiro Koren, E. Koren, Stanko Bertonceľ, Miro Vodeb, Konič, Franjo Jež, Miro Starc, Pepček Bertonceľ, Terglec, Justi Hreščak in Tonček Priveršek. Prvo ime mariborskega moštva je bil zagotovo Josip »Pepček« Bertonceľ, ki je na prvem srečanju kar štirikrat zatresel mrežo SK Svobode, bil pa je strelec tudi na povratnem srečanju v Ljubljani.²² Pepček Bertonceľ se je v dresu I. SSK Maribora čez noč uveljavil kot eden najboljših slovenskih nogometašev, ta status pa je ohranil vse do konca svoje bogate kariere, v kateri je poleg I. SSK Maribora igral še za AŠK Primorje in reprezentančno ljubljansko moštvo SK Ljubljana. Pepčka Bertonceľja lahko vsekakor postavimo ob bok največjim slovenskim nogometnim imenom prve polovice preteklega stoletja: vratarju Maksimilijanu Mihelčiču, reprezentančnemu branilcu Stanku Tavčarju in Sandiju Lahu. O tem, kako priljubljen je bil Pepček Bertonceľ, priča

²⁰ Fajdiga, »60 let I. SSK Maribor – SŠD Polet – MŠD Branik«, str. 21.

²¹ »Tekmovanje za nogometno prvenstvo Dravske banovine: I. SSK Maribor : SK Svoboda (Ljubljana) 7:2 (4:1)«, *Mariborski večernik Jutra*, št. 155, 13. 7. 1931, str. 3; »I.SSK Maribor:SK Svoboda 7:2 (4:1)«, *Jutro: ponedeljska izdaja*, št. 158a, 13. 7. 1931, str. 5.

²² »I. SSK Maribor prvak LNP: I. SSK Maribor : SK Svoboda (Ljubljana) 6:0 (2:0)«, *Mariborski večernik Jutra*, št. 173, 3. 8. 1931, str. 3; »I. SSK Maribor – prvak LNP: I. SSK Maribor : SK Svoboda 6:0 (2:0)«, *Jutro: ponedeljska izdaja*, št. 176a, 3. 8. 1931, str. 5; Fond FSJ, 50-Godišnjica Fudbalskog saveza Jugoslavije, Slovenija, Nogometna podzveza Maribor, str. 1.

tudi podatek, da so ga takratni časniki v člankih namesto s polnim imenom in priimkom naslavljali samo s *Pepček*.²³

Slika 4: Izjemno uspešno moštvo I. SSK Maribor iz leta 1930. Kot prvi z leve kleči eden izmed najboljših slovenskih nogometašev v obdobju med obema vojnoma Stanko »Pepček« Bertoncelj. Vir: Pejić, »Prvi slovenski športni klub Maribor«, str. 209.

I. SSK Maribor je v sezoni 1932–1933 sicer ponovno osvojil naslov prvaka, čeprav je treba upoštevati, da v tekmovanju ni sodelovalo ljubljansko Primorje, ki se je pred tem uvrstilo v zaključne boje za naslov prvaka Kraljevine Jugoslavije. Iz takratnih časnikov sicer lahko razberemo podatek, da kakovost takratnega mariborskega nogometa ni bila na visoki ravni. V enem izmed takih člankov je *Mariborski večernik Jutra* takole opisal derbi med Rapidom in I. SSK Mariborom, ki je bil avgusta 1932 odigran pred komaj 200 gledalci v Ljudskem vrtu:

»Saj je še teh borih 200 ljudi razočarano zapuščalo igrišče, ker to, kar so videli, lahko nudi sleherno provincijsko mestece. Od dveh prvorazrednih podzveznih klubov pričakuje športna publika mnogo več!! Sploh bi bilo treba enkrat energično izpregovoriti o mariborskem nogometu, ki faktično rapidno nazaduje. Večkrat se čuje, da je publika kriva slabe forme naših moštev, ker ne kaže dovolj razumevanja za nogometne prireditve. Na tem mestu pa bodi poudarjeno, da so krivi tudi klubi sami, tako neuspehom svojih moštev, kot slabega obiska

²³ Prav tam.

s strani publike. (...) Še je čas in vsem mariborskim klubom svetujemo, naj se resno pripravljajo, če hočejo uspeti!»²⁴

Prvenstvo se je v tej sezoni odvijalo po dvokrožnem ligaškem sistemu, Mariborčani pa so na koncu z devetimi zbranimi točkami za seboj pustili moštva SV Rapid (8 točk), SK Železničar (5 točk) in popolnoma razbito SK Ilirijo (4 točke). Iz poročil v takratnih časnikih lahko razberemo podatek, da je I. SSK Maribor v sezoni 1932–1933 nastopal v postavi: vratar Gutmaier, Savo, Stanko Bertoncely, Miro, Kirbiš, Vlado Kukanja, Zemljič, Justi Hreščak, Pepček Bertoncely, Tonček Priveršek in Breatoni.²⁵

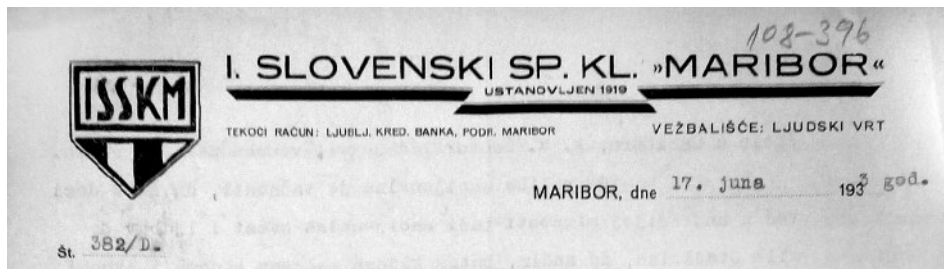
Po nekajletni globoki krizi v vrstah I. SSK Maribor, ki je izhajala iz izgube igrišča v Ljudskem vrtu in odhoda nekaterih najboljših klubskih igralcev k neposrednemu konkurentu, AŠK Primorje (Stanko Bertoncely, Pepček Bertoncely), se Mariborčani uspešno vračajo na pota stare slave v sezoni 1938–1939, ko so osvojili še svoj tretji naslov prvaka Ljubljanske nogometne podzveze. Mariborčani so bili v finalu v dveh tekmah boljši od v tisti sezoni izjemno kakovostnega jeseniškega moštva SK Bratstvo, ki je v sezoni 1938–1939 morda celo igralo najboljši nogomet na Slovenskem. Mariborčani so prvo tekmo na Jesenicah, ki jo je zaznamovalo izjemno slabo sojenje, na koncu dobili s 3:1 in si s tem na široko odprli pot do naslova.²⁶ Tudi povratna tekma v Mariboru je minila v znamenju I. SSK Maribora, ko je ponovno slavil, tokrat z 2:1, in si zagotovil po sezonah 1930–1931 in 1932–1933 še tretji naslov najboljšega moštva Ljubljanske nogometne podzveze. Mariborčani so v tem obdobju nastopali v postavi: vratar Marguč, Korent, Lojze Kramberger, Gomolj, Zdenko Šonaja, Janžekovič, Welle, Miloš Ogrizek, Janez Varl, Dušan Vodeb, Žaro Vesnaver, Aleš Tičar, Jaušovec, Miran Cizelj, Slavko Starc, Ivan Gajšek, Bačnik in Milivoj Selinšek.²⁷

²⁴ »SK Rapid : ISSK Maribor 2 : 1 (2 : 0)«, *Mariborski večernik Jutra*, št. 182, 13. 8. 1932, str. 4.

²⁵ »I. SSK Maribor prvak LNP«, *Mariborski večernik Jutra*, št. 99, 2. 5. 1933, str. 3; »I. SSK Maribor - prvak LNP«, *Jutro: ponedeljska izdaja*, št. 100a, 1. 5. 1933, str. 5; »Nogometno prvenstvo LNP končano«, *Jutro: ponedeljska izdaja*, št. 105a, 8. 5. 1933, str. 7; Fond FSJ, 50-Godišnjica Fudbalskog saveza Jugoslavije, Slovenija, Nogometna podzveza Maribor, str. 1.

²⁶ I. SSK Maribor na pol pota do prvenstva«, *Mariborski večernik Jutra*, št. 104, 8. 5. 1939, str. 5; »Finale za prvenstvo LNP: poraz na domačih tleh«, *Jutro: ponedeljska izdaja*, št. 105a, 8. 5. 1939, str. 7.

²⁷ »I. SSK Maribor prvak Slovenije«, *Mariborski večernik Jutra*, št. 110, 15. 5. 1939, str. 5; »Konec prvenstva LNP: prvak LNP je v Mariboru«, *Jutro: ponedeljska izdaja*, št. 111a, 15. 5. 1939, str. 7; Fond FSJ, 50-Godišnjica Fudbalskog saveza Jugoslavije, Slovenija, Nogometna podzveza Maribor, str. 1.

Slika 5: Vizitka z grbom 1. SSK Maribor s sredine tridesetih let preteklega stoletja. Vir: *Arhiv Jugoslavije, fond Dvor Kraljevine Jugoslavije, škatla 74 (Kancelarija kralja), dokument 396 – 1. SSK Maribor.*

Z okupacijo Jugoslavije aprila 1941 je bilo konec tudi I. SSK Maribor. Nogometnemu klubu so Nemci zaplenili vso opremo, večino igralcev pa zaprli ali izgnali. Mnogo igralcev je pozneje odšlo v partizane ali se pridružilo kakšnim drugim vojaškim formacijam, mnogi so v vojni vihri izgubili življenja, nekateri pa so dočakali svobodo in so sodelovali pri ustanavljanju novih, zdaj »fiskulturnih društvih« v povojni Jugoslaviji.²⁸

SK ŽELEZNIČAR ALI POPULARNI MARIBORSKI »AJZNPONARJI«

Ustanovitev Delavskega športnega društva Železničar je prinesla v mariborsko nogometno življenje izredno živahnost. Novoustanovljeni nogometni klub se je že na začetku močno uveljavil in postal takrat vodilnima mariborskima kluboma I. SSK Maribor in Rapidu skoraj enakovreden tekmeč. Nogomet je bil najprivlačnejša športna dejavnost v takratnem naselju Kolonija, večina ustanoviteljev Delavskega športnega društva Železničar pa je bila zaposlenih v takratnih Železniških delavnicah ali Kurilnici.²⁹ Ustanovni občni zbor SK Železničar – Športno društvo Železničar je bil 4. julija leta 1927 v gostilni Senica v takratni Tattenbachovi ulici 5 (danes Ulica kneza Koclja). Na njem so se zbrali predstavniki vseh železničarskih sredin v Mariboru, ki so med seboj že leta 1926 začele igrati nogomet. Od 26. ustanovnih članov društva danes vemo za imena dvaindvajsetih. To so bili: Ivo Vauda, Edo Senica, Ernest Senica, Franc Klajdarič, Jože Vračko, Jože Fišer, Jože Jenko, Rajko Turk, Ivan Glaser, Hugo Marusig, Jože Petan, Rudolf Vogrinec, Jože Mohorko, Alojz Marinič, Jože Bačnik, Gvido Mazi, Rudolf Koudelka, Ernest Frangež, Franc Podpečan,

²⁸ Pejič, »Prvi slovenski športni klub Maribor«, str. 214.

²⁹ Marjan Žnidarič, Zmago Gomzi, *Železničarsko športno društvo Maribor (1927–2007): ob 80-letnici društva*, Železničarsko športno društvo, (Maribor, 2007), str. 120 (v nadaljevanju: Žnidarič in Gomzi, *Železničarsko športno društvo Maribor (1927–2007)*).

Alojz Fašing, Ivan Safran in Vinko Glavič. Pobudo za ustanovitev društva so dali Vauda, Glaser, Turk, Petan in Senica, ki so leta 1919 pomagali že pri ustanovitvi I. SSK Maribor. Prvi predsednik društva je postal Edo Senica, ki je društvo vodil do leta 1932, nato ga je za dve leti nasledil Bogo Volf. Jože Gruden je predsedoval društvu od leta 1934 do 1936, ko je postal predsednik Dobromil Uran, ta pa je društvo vodil do leta 1941, ko je nacistična okupacijska oblast vsa slovenska društva ukinila.³⁰

Ker so po prvi svetovni vojni razna športna društva hitro nastajala in propadala, ustanovni občni zbor SK Železničar v tisku ni vzbudil večje pozornosti. Svoje je naredilo tudi dejstvo, da je jedro članov novonastalega športnega društva prihajalo iz siromašnega delavskega naselja Kolonija, ki so ga številni Mariborčani prezirali, nekateri – predvsem tisti iz višjih slojev in Nemci – pa so se mu celo posmehovali. Dober vpogled v odnos Mariborčanov do naselja Kolonija lahko razberemo iz članka *Mariborskega večernika Jutra*, v katerem neimenovani novinar opisuje življenje v tem delavskem naselju:

»Železniška kolonija je postala že prava ciganska vas. Na zunanost hiš se že od davno ne gleda in so vsi že navajeni na kolonijsko umazanost. Zdaj se pa na vseh koncih in krajih pojavlja kot posledica dolgoletnega zanemarjenja vsesplošno razpadanje. Raz streh pada opeka, okna in vrata se majejo v tečajih, greznice se vdirajo, gnoj se razliva, po stenah režijo velike razpoke in tako bo v nekaterih hišah bivanje postalo življenjsko nevarno, če ne bodo izvršena nujna popravila.«³¹

Nogometnega kluba SK Železničar zaradi skromne denarne podpore tako nihče ni jemal preveč resno. Nekateri so celo menili, da ga bo doletela podobna usoda kot propadla nogometna društva SK Herto, SV Vesno, SK Korotan in SK Rote elf. Toda SK Železničar je z nadarjenimi nogometaši kmalu začel navduševati privrženca nogometa na obeh bregovih Drave. Temelj kakovostne rasti kluba so bili nogometaši, vzgojeni v klubu. V tistem obdobju so igrali bratje Frangež – najstarejši Ernest »Nesta«, po poklicu oblikovalec kovin, nekoliko mlajši Anton »Hata«, na začetku kurjač in kasneje strojevodja parne lokomotive, in najmlajši, Franc, poklicni varilec v Železniških delavnicah. Vsi trije so živeli v naselju Kolonija in bili zaposleni v Železniških delavnicah in Kurilnici.³²

³⁰ Prav tam, str. 14–15; Fond FSJ, 50-Godišnjica Fudbalskog saveza Jugoslavije, Slovenija, Nogometna podzveza Maribor, str. 1.

³¹ »Propadanje železniške kolonije v Maribor«, *Mariborski večernik Jutra*, št. 49, 2. 7. 1927, str. 2.

³² Žnidarič in Gomzi, *Železničarsko športno društvo Maribor (1927–2007)*, str. 121.

Nogometaši SK Železničar so prvo uradno tekmo odigrali 7. avgusta 1927 s TSK Merkur in zmagali s 5:1.³³ Istega leta so odigrali še tri tekme proti I. SSK Maribor, vse tri pa je dobil klub z levega brega Drave. Na tekmi 14. avgusta je bil rezultat 3:1, na tekmi 16. oktobra 2:1, prvenstvena tekma pa se je končala s 3:0. Za SK Železničar so takrat igrali Glazer, Vagner, Kosi, Vogrinec, Frangež, Štauber, Mahajnc, Marčinko, Vauda, Senica in Vesnauer.³⁴

Železničarji (za katere se je v mariborskih navijaških krogih vseskozi uporabljal izraz *Ajznponarji*) so si že leta 1927 z veliko požrtvovalnostjo in prostovoljnim delom ter s pomočjo železnice zgradili svoje prvo igrišče nasproti Železničarske kolonije med današnjo Dvorano Tabor in drsališčem (ob Koresovi ulici), ki se ga je kasneje prijelo ime »stari Železničar«.³⁵ Uradne tekme so igrali večinoma na igrišču I. SSK Maribora v Ljudskem vrtu. Ob hitrem razvoju društva, predvsem pa ob hitrem povečevanju števila članstva, je »stari Železničar« v nekaj letih postal pretesen in hkrati tudi neprimeren za resnejše in zahtevnejše treniranje.³⁶ Leta 1932 se je ob pomoči Delavnic jugoslovanskih železnic in Kurilnice v trikotniku Koroške železnice in Tržaške ceste – ali legendarnem *Ajnšnitu* – začela gradnja novega stadiona Športnega društva Železničar. Športni objekti so obsegali travnato nogometno igrišče z atletsko stezo in leseno tribuno za približno 1800 gledalcev s slačilnicami in sanitarijami s toplo vodo, zraven pa so bila še igrišča za tenis, odbojko in košarko. Pozimi je bilo ograjeno tudi drsališče za hokej. Stadion je bil eden najlepših v takratni Kraljevini Jugoslaviji, še posebej znan pa je bil po izredno kakovostnem travnišču.³⁷ Čeprav je bil stadion v delni uporabi že leta 1932, je bila slovesna otvoritev šele 8. septembra 1935, ko je bila namenu predana še tribuna z vsemi pripadajočimi prostori pod njo. Otvoritev so popestrili z nogometnim turnirjem, na katerem so poleg domačih nogometašev sodelovali še ljubljanski moštvi Ilirija in Primorje ter HAŠK iz Zagreba.³⁸

³³ »SK Železničar: TSK Merkur 5:1«, *Mariborski večernik Jutra*, št. 80, 8. 8. 1927, str. 3.

³⁴ Žnidarič in Gomzi, *Železničarsko športno društvo Maribor (1927–2007)*, str. 120–121.

³⁵ »Otvoritev novega igrišča SK Železničarjev v Mariboru«, *Ponedeljek*, št. 28, 9. 7. 1928, str. 3.

³⁶ Žnidarič in Gomzi, *Železničarsko športno društvo Maribor (1927–2007)*, str. 17.

³⁷ Prav tam, str. 122.

³⁸ Prav tam, str. 17; »Festtage im Železničar – Stadion«, *Marburger Zeitung*, št. 03, 8. 9. 1935, str. 8; »Glanzvoller Einzug in das Železničar - Stadion«, *Marburger Zeitung*, št. 204, 10. 9. 1935, str. 7; »Slavje Železničarja«, *Jutro*, št. 208a, 9. 9. 1935, str. 3; »Blagoslovitev stadiona SK Železničarja«, *Ponedeljski Slovenec*, št. 36, 9. 9. 1935, str. 4.

Slika 6: Stadion ob Tržaški cesti je bil v tridesetih letih preteklega stoletja eden najmodernejših v Kraljevini Jugoslaviji. Vir: Žnidarič in Gomzi, *Železničarsko športno društvo Maribor (1927–2007)*, str. 17.

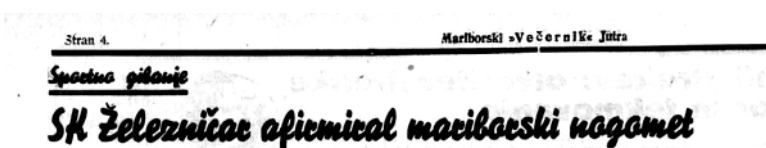
Po selitvi na stadion ob Tržaški cesti se je začelo zlato obdobje *Ajznpnarjev*, ki je trajalo skozi celotno drugo polovico tridesetih let. Članska ekipa *Železničarja* je takrat dosegla svoj vrhunec v sezonah 1936–1937 in 1939–1940, ko so se *Ajznpnarji* dvakrat zavihteli na najvišjo stopničko tekmovalnih sistemov Ljubljanske nogometne podzveze. Prvi naslov je *Železničar* osvojil v sezoni 1936–1937, ki je potekala po dvokrožnem ligaškem sistemu, *Ajznpnarji* pa so brez poraza opravili s konkurenco celjskih moštev SK Celje in SK Olimp ter trboveljskega SK Amaterja.³⁹ Zmagovito moštvo *Železničarja* so v sezoni 1936–1937 sestavljali Karel Schweighofer, Vincenc Ravnjak, Frenč Antoličič, Roman Eferl, Oto Turk, Ivan Golinar, Vlado Lešnik, Maks Pocajt, Ernest »Nesta« Frangež, »Taki« Pavlin, Cvetko Bačnik, Tomi Jenšac in Jože Habit. Vodil jih je Dimitrije Stojišić. *Železničar* je v tej sezoni nastopal tudi v kvalifikacijah za vstop v končnico prvenstva Kraljevine Jugoslavije, kjer je v prvem krogu izločil prvaka Zagrebške nogometne podzveze, SK Slavijo iz Varaždina (remi v Varaždinu z 0:0⁴⁰ in zmagal v Mariboru s 3:1⁴¹), nato pa v naslednjem krogu

³⁹ »SK *Železničar* bodoči prvak LNP!«, *Mariborski večernik Jutra*, št. 104, 10. 5. 1937, str. 1.
 »SK *Železničar* afirmiral mariborski nogomet«, *Mariborski večernik Jutra*, št. 120, 31. 5. 1937, str. 4; »*Železničar* prvak LNP«, *Jutro: ponedeljska izdaja*, št. 123a, 31. 5. 1937, str. 3.

⁴⁰ »SK *Železničar* v Varaždinu neporažen«, *Mariborski večernik Jutra*, št. 138, 21. 6. 1937, str. 2; »Slavija (V): *Železničar* (M) 0 : 0«, *Jutro: ponedeljska izdaja*, št. 141a, 21. 6. 1937, str. 3.

⁴¹ »SK *Železničar* ostane v kvalifikacijskem tekmovanju za vstop v nacionalno ligo«, *Mariborski večernik Jutra*, št. 144, 28. 6. 1937, str. 4; »*Železničar* pojde v III. kolo«, *Jutro: ponedeljska izdaja*, št. 147a, 28. 6. 1937, str. 3.

gladko izgubil proti prvaku Sarajevske nogometne podzveze, ekipi SAŠK-a (katastrofalen poraz v Sarajevu z 11:0⁴² in še en poraz v Mariboru s 5:4⁴³).⁴⁴

Slika 7: »SK Železničar afirmiral mariborski nogomet«, so ob osvojitvi prvega naslova prvaka LNP leta 1937 zapisali pri *Mariborskem večerniku Jutra*.

Vir: *Mariborski večernik Jutra*, št. 120, 31. 5. 1937, str. 4.

Ajznpomarji so ta rezultat ponovili tudi v sezoni 1939–1940, ko je bilo prvenstvo izvedeno po sistemu na izpadanje. V finalu sta se pomerila mestna tekmeča I. SSK Maribor in SK Železničar.⁴⁵ Na prvi tekmi je zmagal Železničar z 2:1,⁴⁶ na drugi – za katero je *Mariborski večernik Jutra* na svojih straneh zapisal, da je »bil to prvovrsten nogomet in lahko rečemo, da take tekme že dolgo nismo videli«⁴⁷ – je z enakim rezultatom (2:1) zmagal I. SSK Maribor,⁴⁸ v tretji, odločilni tekmi, pa je bil rezultat 2:0 za SK Železničar, ki se je tako veselil naslova slovenskega prvaka. To je bilo izredno živčno in grobo srečanje, ki ga je na koncu z dvema zadetkoma odločil Vlado Lešnik in tako *Ajznpomarjem* prinesel še drugi naslov najboljšega moštva v Sloveniji.⁴⁹ Za SK Železničar so takrat igrali Vojmir Španger, Ivan Turk, Jože Habit, Franc Štifter, Vlado Lešnik, Karel Pocajt, Emil Kovačič, Franc Štalekar, Franc Frangež, Alfred Kardinar, Frenč Antoličič in Anton Frangež. Najučinkovitejši igralec SK Železničar in tudi lige v tisti sezoni je bil Karel »Krulek« Pocajt, ki je dosegel kar 27

⁴² »Katastrofalen poraz Železničarja v Sarajevu«, *Mariborski večernik Jutra*, št. 149, 5. 7. 1937, str. 2; »Katastrofa SK Železničarja«, *Jutro: ponedeljska izdaja*, št. 153a, 5. 7. 1937, str. 3.

⁴³ »Neuspela revanža«, *Mariborski večernik Jutra*, št. 155, 12. 7. 1937, str. 2; »SAŠK: Železničar 5 : 4 (2 : 3)«, *Jutro: ponedeljska izdaja*, št. 159a, 12. 7. 1937, str. 3.

⁴⁴ Žnidarič in Gomzi, *Železničarsko športno društvo Maribor (1927–2007)*, str. 123.

⁴⁵ »Finale – mariborska stvar«, *Jutro: ponedeljska izdaja*, št. 139a, 17. 6. 1940, str. 7.

⁴⁶ »Zmaga Železničarjev!«, *Mariborski večernik Jutra*, št. 141, 24. 6. 1940, str. 6; »Železničar na pol pota do prvaka«, *Jutro: ponedeljska izdaja*, št. 145a, 24. 6. 1940, str. 7.

⁴⁷ »Zadnja odločitev na zelenem polju!«, *Mariborski večernik Jutra*, št. 144, 27. 6. 1940, str. 13; »Odločitve še ni!«, *Mariborski večernik Jutra*, št. 145, 1. 7. 1940, str. 4.

⁴⁸ »Finale za prvenstvo SNZ: med Mariborčani še ni odločitve«, *Jutro: ponedeljska izdaja*, št. 151a, 1. 7. 1940, str. 7.

⁴⁹ »Jutri pade odločitev!«, *Mariborski večernik Jutra*, št. 156, 13. 7. 1940, str. 13; »Železničar – nogometni prvak Slovenije«, *Mariborski večernik Jutra*, št. 157, 15. 7. 1940, str. 6; »Zakaj je Maribor v nedeljo izgubil?«, *Mariborski večernik Jutra*, št. 157, 15. 7. 1940, str. 6; »Zdaj imamo prvaka SNZ: v tretji tekmi je zmagal Železničar«, *Jutro: ponedeljska izdaja*, št. 162a, 15. 7. 1940, str. 7.

zadetkov. Ob njem so izstopali še Franc in Anton Frangež ter Alfred Kardinar. Ekipo je vodil Hugo Marusig.⁵⁰

Slika 8: »Ajznpnarjem« je v sezoni 1939–1940 še drugič uspelo slaviti v najmočnejši slovenski nogometni konkurenci. Vir: *Mariborski večernik Jutra*, št. 157, 15. 7. 1940, str. 6.

Če vzamemo pod drobnogled obdobje od leta 1927 do leta 1941, ugotovimo, da je Železničar osvojil dva naslova slovenskega prvaka (leta 1937 je dobil uradni naziv »prvak Ljubljanske nogometne podzveze«, leta 1940 pa je bil zaradi reorganizacije jugoslovanskega nogometa, izvedene leto poprej, uradni naziv »prvak Slovenske nogometne zveze«), da je moštvo štirinajst let vztrajno raslo in da je bilo tik pred drugo svetovno vojno v vrhu slovenskega nogometa. Žal je vojna *Ajznpnarjem* preprečila nadaljnji vzpon v jugoslovanskem nogometu.

DRUGI SLOVENSKEGA NOGOMETNI KLUBI V MARIBORU

Poleg I. SSK Maribor in SK Železničar je v Mariboru med obema vojnama delovalo še nekaj slovenskih nogometnih klubov, ki so morda nekoliko manj, a vendar izjemno resno posegali v mariborsko nogometno dogajanje.

Da bi slovensko mladino čim bolj iztrgali nemškemu vplivu, je bil leta 1921 I. SSK Maribor glavni soustanovitelj slovenskega športnega kluba Korotan v Mariboru.⁵¹ Menili so, da bosta I. SSK Maribor in SK Korotan s skupnimi nastopi uspešnejša v prizadevanjih za razvoj slovenskega športa kot protiutež nemškemu športu.⁵² SK Korotan je prvo tekmo odigral že aprila 1921, njegov nasprotnik pa je bil seveda I. SSK Maribor, ki je na tekmi slavil z visokim re-

⁵⁰ Žnidarič in Gomzi, *Železničarsko športno društvo Maribor (1927–2007)*, str. 124.

⁵¹ »SK Korotan Maribor«, *Sport*, št. 16, 15. 4. 1921, str. 128.

⁵² Fajdiga, »60 let I. SSK Maribor – SŠD Polet – MŠD Branik«, str. 12.

zultatom 9:2.⁵³ Prvi igralski kader SK Korotana so sestavljali Evgen Bergant, Remigij Bratož, Vekoslav Fabič, Ivan Jordan, Anton Jurkovič, Petar Jurkovič, Ivan Bregar, Odon Planinšek, Ivan Rebolj, Stanko Sajovic, Drago Senica, Franc Serajnik, Ado Stoka, Petar Turina in Jože Ermenc.⁵⁴ Moštvo je v sezoni 1921–1922 osvojilo tudi drugorazredno prvenstvo mariborskega okrožja, a obdobje klubskih uspehov ni trajalo dolgo. Vodstvo I. SSK Maribor – podobno kot SV Rapid v primeru svojega satelita, SV Vesne – je kmalu uvidelo, da predstavlja vzdrževanje še enega nogometnega kluba prevelik finančni zalogaj za klub. 29. aprila 1922 je bil klub tudi uradno razpuščen, ali, povedano drugače, prišlo je do združitve SK Korotan s I. SSK Maribor, saj je celoten klubski igralski kader SK Korotan prestopil k I. SSK Maribor. Igralci SK Korotana so takrat bili Alojzij Bratož, Remigij Bratož, Krsto Dujmovič, Vladimir Gazer, Franjo Janušič, Josip Jenko, Anton Jurkovič, Petar Jurkovič, Karol Novšak, Pavel Pavlovič, Borivoj Petrovič, Josip Pucelj, Stanko Pucelj, Drago Senica, Vladimir Stoka, Milan Šubič in Petar Turina.⁵⁵ SK Korotan je bil tako še drugi mariborski nogometni klub, ki je v manj kot letu dni končal delovanje.⁵⁶

Slika 9: Nemški SV Rapid je vseskozi predstavljal največji trn v peti nacionalno zavednim slovenskim nogometnim klubom v Mariboru.

Vir: *Ilustrirani Slovenec*, št. 23, 8. 6. 1930, str. 182.

⁵³ »Mariborski rezultati«, *Sport*, št. 18, 29. 4. 1921, str. 142.

⁵⁴ »Prijavljeni so za SK Korotan Maribor«, *Sport*, št. 30, 22. 7. 1921, str. 236.

⁵⁵ »SK Korotan«, *Sport*, št. 8, 20. 5. 1922, str. 63.

⁵⁶ »S. K. Korotan«, *Tabor*, št. 98, 29. 4. 1922, str. 4; »S. K. Korotan, Maribor«, *Sport*, št. 8, 20. 5. 1922, str. 60.

Aprila leta 1921 je v Mariboru začela v okviru Delavsko-izobraževalne zveze Svoboda delovati tudi SK Svoboda, ki je bila izrazito delavsko športno društvo. Klub je bil izrazito levičarsko usmerjen in je v mariborskih nogometnih krogih hitro zasedel mesto osrednjega delavskega kluba, ki ga je pred njim imel nemški SK Rote elf.⁵⁷ Moštvo Svobode je prvič na travnate zelenice stopilo že aprila 1921, ko je odigralo dve tekmi proti mestnima tekmečema SV Rapid (poraz s 5 : 1) in I. SSK Maribor (poraz s 3:0).⁵⁸ Klub je bil še isti mesec sprejet tudi v Ljubljansko nogometno podvezo.⁵⁹ V klubu so nastopali nogometaši tako slovenske kot tudi nemške narodnosti, kar lahko razberemo tudi iz prvega verificiranega igrskega kadra: Josip Anrater, Vinko Bahun, Josip Breznik, Anton Engler, Mihael Erzenšek, Rudolf Erzenšek, Alojzij Gernjak, Rudolf Kilzer, Mihael Kocian, Walter Koljenc, Vlado Loschnig, Vlado Magdič, Ivan Otrokar, Franc Polančič, Ivan Robič, Franc Senekovič, Alojzij Simonc, Peter Schichtner, Ferdinand Schichtner, Josip Wagner, Maks Wagner, Karol Wehowski, Emrich Wistan, Henrik Wivid in Franc Zeichen.⁶⁰ Sedež klubske uprave je bil na Ruški cesti 7 v Mariboru, kjer je bil tudi sedež mariborske podružnice Delavsko-izobraževalne zveze Svoboda.⁶¹ Vse do leta 1933 klub ni imel svojega igrišča; dobil ga je šele 4. junija 1933 v Magdalenskem parku, dogodek pa so popestrili z nogometnim turnirjem.⁶² SK Svoboda je deloval vse do julija 1935, ko so ga oblasti prepovedale. Povod za prepoved je bil vsedržavni zlet Svobod v Celju, ki je imel po mnenju takratnih oblasti očiten protidržavni značaj.⁶³ Istega leta je bil v Mariboru, natančneje v mestnem predelu Pobrežje, ustanovljen nov klub z imenom SK Slavija, ki je prav tako izhajal iz delavskega gibanja, vanj pa je prešla večina igralcev takrat razpuščenega delavskega kluba SK Svoboda. Klub je relativno uspešno nastopal vse do okupacije leta 1941, ko je bil prepovedan.⁶⁴

Po letu 1930 – potem, ko je vlada prepovedala delovanje orlovskega gibanja – je obstajalo nekaj poskusov, s katerimi je Slovenska ljudska stranka želela v nekaterih večjih krajih nadomestiti razpuščena orlovska društva in ohraniti organizacijsko osnovo za čase, ko bo gibanje obnovljeno. V Mariboru je bil tak poskus s klubom SK Maraton, ki ga je ustanovila katoliška mladina. Svojo politično usmerjenost je poudarjala zelo previdno in samo interno, niso pa

⁵⁷ »S. K. Svoboda v Mariboru«, *Sport*, št. 16, 15. 4. 1921, str. 128.

⁵⁸ »S. K. Svoboda v Mariboru«, *Sport*, št. 20, 13. 5. 1921, str. 158.

⁵⁹ »Sportni klub Svoboda v Mariboru«, *Sport*, št. 17, 22. 4. 1921, str. 136.

⁶⁰ »Službene objave«, *Sport*, št. 22, 27. 5. 1921, str. 176.

⁶¹ »Službene objave«, *Sport*, št. 20, 13. 5. 1921, str. 159.

⁶² »SK Svoboda Maribor: veliko sportno slavje«, *Delavska politika*, št. 44, 3. 6. 1933, str. 3.

⁶³ »Zakaj razpust Svobode«, *Slovenec*, št. 161a, 19. 7. 1935, str. 2.

⁶⁴ Fond FSJ, 50-Godišnjica Fudbalskog saveza Jugoslavije, Slovenija, Nogometna podzveza Maribor, str. 1.

nastopali kot organizirana skupnost, kadar je šlo za volitve v podzvezne in zvezne organe.⁶⁵

VIRI IN LITERATURA

Arhivski viri

Arhiv Jugoslavije, fond Fudbalski savez Jugoslavije, škatla K-110 (Slovenija), Fudbalski savez Jugoslavije, Nogometna podzveza Maribor.

Arhiv Jugoslavije, fond Dvor Kraljevine Jugoslavije, škatla 74 (Kancelarija kralja), dokument 396 – 1. SSK Maribor.

Hrvatski državni arhiv (HDA), fond Zemaljska vlada, Odjel za unutarnje poslove, VI-21, 25414/1919, škatla 4698, Izvadak iz zapisnika osnivačke skupštine Jugoslavenskog nogometnog saveza održane 13. travnja 1919 u prostorijama kavane »Medulić« u Zagrebu.

Časniki

Delavska politika, Ljubljana

Jutro, Ljubljana

Jutro: ponedeljska izdaja, Ljubljana

Marburger Zeitung, Maribor

Mariborski delavec, Maribor

Mariborski vecernik Jutra, Maribor

Novosti, Zagreb

Ponedeljek, Ljubljana

Ponedeljski Slovenec, Ljubljana

Slovenec, Ljubljana

Sport, Ljubljana

Sportni list, Ljubljana

Literatura

Janez Cvirn, Jure Gašparič, »Neizbežnost razpada Habsburške monarhije – slovenski pogled«, *Studia Historica Slovenica* 5, št. 1–2–3 (2005), str. 443–456.

Mirko Fajdiga, »60 let I. SSK Maribor – SŠD Polet – MŠD Branik«, v: *Zbornik prvega Prvega slovenskega športnega kluba Maribor, Sindikalnega športnega društva Polet in Mariborskega športnega društva Branik 1919–1979*, ur. Mirko Fajdiga (Maribor, 1979).

⁶⁵ »Iz poslovnega odbora«, *Sport*, št. 5, 24. 7. 1920, str. 7; Žnidarič in Gomzi, *Železničarsko športno društvo Maribor (1927–2007)*, str. 13; Stepišnik, *50 let ustanovitve vodstvene nogometne organizacije na Slovenskem*, str. 24.

Oto Luthar, *The Land Between: A History of Slovenia*, Peter Lang Verlag, Frankfurt am Main, 2008.

Slobodan Pejić, »Prvi slovenski športni klub Maribor«, v: *Zbornik prvega Prvega slovenskega športnega kluba Maribor, Sindikalnega športnega društva Polet in Mariborskega športnega društva Branik 1919–1979*, ur. Mirko Fajdiga (Maribor, 1979).

Janko Prunk, *Zgodovina Evrope v dobi racionalistične civilizacije 1775–2015*, Cankarjeva založba, Ljubljana, 2015.

Drago Stepišnik, *Oris zgodovine telesne kulture na Slovenskem*, Državna založba Slovenije, Ljubljana 1968.

Drago Stepišnik, *50 let ustanovitve vodstvene nogometne organizacije na Slovenskem*, Nogometna zveza Slovenije, Ljubljana, 1970.

Rudi Turk, *VEČ kot igra: 80 let nogometa na območju Maribora*, Medobčinska nogometna zveza Maribor, Maribor, 2008.

Marjan Žnidarič, Zmago Gomzi, *Železničarsko športno društvo Maribor (1927–2007): ob 80-letnici društva*, Železničarsko športno društvo, (Maribor, 2007).

FOOTBALL CLUBS AS CO-CREATORS OF THE SLOVENIAN NATIONAL CONSCIOUSNESS IN MARIBOR (1918–1941)

Summary

The development of football in Maribor in the period between the two wars (1918–1941) had some peculiarities that significantly distinguished it from the development of football in other parts of the then Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes / Yugoslavia. One peculiar characteristic of the situation in Maribor was that it was not possible to settle conflicts between Germans and Slovenes on the field of sports. The author focuses primarily on the Maribor clubs that played an important role in shaping the Slovenian national consciousness in the period between the two wars (1918–1941). The most successful among them was the First Slovene Sports Club Maribor (I. SSK Maribor), which was established in 1919, which was an extremely volatile and crucial year in terms of politics. The most successful periods for the clubs of Maribor were between 1930 and 1933, and 1938 and 1939, when they won the title of Slovenian champions three times, or the championship of the Ljubljana Football Subassociation, officially. The establishment of the Railway Workers Sports Club *Železničar* greatly livened up the Maribor football scene in 1927. The newly established football club quickly made its name and became an almost equal rival to the then leading Maribor clubs, I. SSK Maribor and Rapid. *Ajznpnarji* (railway workers) won the title of the Ljubljana Football Subassociation competition twice. *Železničar* won the first title in the 1936–1937 season, which was run according to the two-round league system, and *Ajznpnarji* swept the Celje-based teams SK Celje and SK Olimp and the Trbovlje-based SK Amater without a single loss. In addition to I. SSK Maribor and SK *Železničar*, there were some other Slovenian football clubs operating in Maribor in the period between the two world wars (SK Korotan), playing a slightly less prominent but still quite a serious role in the Maribor football scene. These clubs were SK Korotan, SK Svoboda, SK Slavija and SK Maraton.

FUSSBALLKLUBS ALS MITBEGRÜNDER DES SLOWENISCHEN NATIONALEN BEWUSSTSEINS IN MARIBOR (1918–1941)

Zusammenfassung

Die Entwicklung des Fußballs in Maribor in der Zeit zwischen den beiden Kriegen (1918–1941) wies einige Besonderheiten auf, die ihn deutlich von der Fußballentwicklung in anderen Teilen des damaligen Königreichs SHS/Jugoslawien unterschied. Die Besonderheit der Mariborer Situation bestand darin, dass hier nicht mal im sportlichen Bereich Konfliktbeziehungen zwischen Deutschen und Slowenen geregelt werden konnten.

Im Artikel konzentriert sich der Autor hauptsächlich auf jene Mariborer Klubs, die in der Zeit zwischen den beiden Kriegen (1918–1941) das slowenische Nationalbewusstsein maßgeblich geprägt haben. Der erfolgreichste unter ihnen war der Erste Slowenische Sportklub Maribor (I. SSK Maribor), der in einem politisch äußerst vielfältigen und entscheidenden Jahr 1919 gegründet wurde. Den Ergebnissen zufolge war die erfolgreichste Zeit für die Mariborer zwischen 1930 und 1933 und 1938 und 1939, als sie dreimal den Titel des slowenischen Meisters gewannen, oder offiziell, die Meisterschaft des Fußballverbandes von Ljubljana. Die Gründung des Arbeitersportvereins *Železničar* im Jahr 1927 brachte eine außergewöhnliche Lebendigkeit in das Fußballleben von Maribor. Der neu gegründete Fußballklub war bereits zu Beginn stark etabliert und wurde zu fast ebenbürtigen Konkurrenten der damals führenden Mariborklubs I. SSK Maribor und Rapid. *Ajznpornarji* hat zweimal die oberste Stufe des Wettbewerbssystems des Fußballverbandes von Ljubljana erreicht. *Železničar* gewann den ersten Titel in der Saison 1936-1937 nach dem Zweirunden-Ligasystem, und *Ajznpornarji* besiegte die Celje-Teams SK Celje und SK Olimp sowie Trbovlje SK Amater ohne Niederlage.

Neben I. SSK Maribor und SK *Železničar* gab es zwischen den beiden Weltkriegen noch einige andere slowenische Fußballvereine in Maribor (SK Korotan), die zwar etwas kleiner waren, aber äußerst stark in das Mariborer Fußballgeschehen eingriffen. Diese Klubs waren SK Korotan, SK Svoboda, SK Slavija und SK Maraton.